

PIOTR FURMANEK

Kalendarium przewrotów w Turcji od rewolucji francuskiej

Niedawny zamach stanu w Turcji, niezależnie od tego przez kogo został w rzeczywistości sprowokowany, wpisał się w niezwykle bogatą historię tego typu wydarzeń w państwie tureckim. Kalendarium tureckich zamachów stanu od XIX stulecia wygląda następująco:

- * 1 v 1807 r. – Janczarzy opanowali Stambuł i obalili Selima III, ponieważ sprzeciwiali się jego reformom armii i administracji. Sułtanem został obwołany Mustafa IV.
- * 14 VI 1808 r. – Przewrót dokonany przez zwolenników reform. Sułtanem został Mahmud II, a wezyrem lider spiskowców – Mustafa Bayraktar.
- * 15 XI 1808 r. – Janczarzy podjęli nieudaną próbę przewrotu, w walkach zginął Bayraktar. Skutkiem zamachu było osłabienie zwolenników reform.
- * 15 VI 1826 r. – Ostatni bunt janczarów został wywołany ogłoszonymi 28 i 29 v zarządzeniami Mahmuda II, które czyniły ich częścią regularnego wojska. Skutkiem nieudanego zamachu stanu była likwidacja korpusu janczarskiego.
- * 8 v 1876 r. – Początek manifestacji w Stambule. 30 v kadeci obsadzili pałac władcy. Sułtanem został obwołany Murad V, którego 31 VIII zastąpił Abdülhamid II. Reformatorzy (młodoosmani) doprowadzili do ogłoszenia konstytucji, faktycznie zawieszanej w 1878 r.
- * 3 VII 1908 r. – Początek rewolucji młodotureckiej (Komitet „Jedność i Postęp”). 22 VII postawiono ultimatum sułtanowi, w wyniku czego Abdülhamid II przywrócił konstytucję dwa dni później.
- * 13 IV 1909 r. – Próba puczu przeciwników konstytucji. Została opanowana przez

młodoturków 24 IV po zajęciu Stambułu. Abdülhamid II został zdetronizowany, a zastąpił go Mehmed V.

- * 21 VII 1912 r. – Ugrupowanie „Wolność i Zgoda” przejęło władzę w wyniku przewrotu.
- * 23 I 1913 r. – Młodoturcy wrócili do władzy w wyniku zamachu stanu Envera Paszy.
- * 22 VI 1919 r. – Odezwa Mustafy Kemala w obliczu sytuacji międzynarodowej i w obliczu nieudolności rządu sułtańskiego. 4 IX Kongres Narodowy zebrany w Sivas potwierdził nienaruszalność „granic narodowych” Turcji. 27 XII siedzibą „kemalistów” stała się Ankara. 25 IV 1920 r. zwołano tam Wielkie Zgromadzenie Narodowe, które ogłosiło przejście władzy ustawodawczej i wykonawczej w kraju. Przewodniczącym wybrano Mustafę Kemala. 20 I 1921 r. WZN uchwaliło tymczasową konstytucję. 1 XI 1922 r. zniesiono sułtanat. 29 X 1923 r. ogłoszono Republikę Turecką.
- * 27 V 1960 r. – Wojskowy zamach stanu generała Gursela. Komitet Jedności Narodowej wykorzystał osłabienie pozycji rządu spowodowaną gwałtownymi protestami społecznymi (27 IV ogłoszono stan wyjątkowy) i przejął władzę. VII 1961 r. zmieniono konstytucję, po wyborach w X 1961 r. Gursel został prezydentem.
- * 22 II 1962 r. – Nieudany zamach stanu pułkownika Talata Aydemira. Celem było dokonanie reform zaniechanych przez KJN.
- * 20 V 1963 r. – Kolejny nieudany zamach stanu Aydemira.
- * 12 III 1971 r. – Memorandum wojskowych do rządu z żądaniem zaprowadzenia porządku w państwie (starcia bojówek lewicowych i prawicowych pokolenia '68). 26 III powołano „ponadpartyjny rząd fachowców”.
- * 27 XII 1979 r. – List szefa sztabu i dowódców sił zbrojnych do prezydenta w reakcji na nową falę terroru bojówek lewicowych i prawicowych. 2 I 1980 r. został on opublikowany w prasie i odczytany w telewizji.
- * 12 IX 1980 r. – Wojskowy (ale bezkrwawy) zamach stanu w reakcji na narastającą anarchię i terror. Generał Kenan Evren, szef sztabu, został ogłoszony głową państwa. Władzę przejęła Rada Bezpieczeństwa Narodowego.
- * 28 II/ 1 III 1997 r. – Wojskowi przedstawili premierowi Erbakanowi listę 20 żądań, w których domagali się rewizji polityki rządu. 18 VI premier złożył dymisję.

- * 15 VII 2016 r. – Nieudany wojskowy zamach stanu, o którym szerzej w analizie Konrada Kotlarczyka (<http://analizy.koliber.org/proba-puczu-w-turcji-komentarz-konrada-kotlarczyka/>).

REDAKCJA: Marcin Sobiczewski, Judyta Zegan

SKŁAD: Judyta Zegan